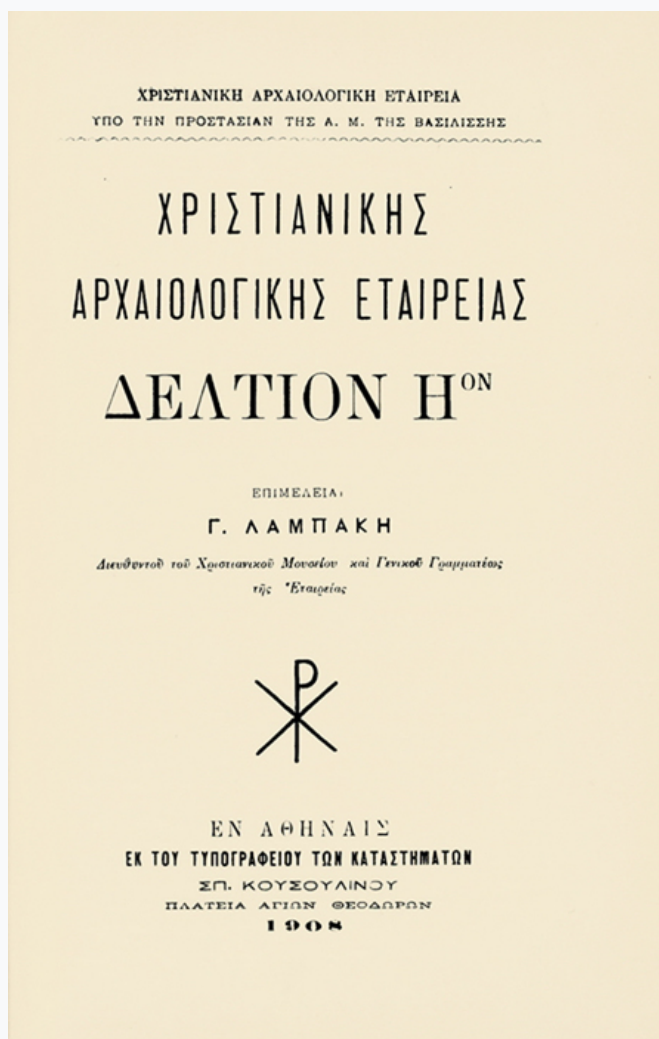

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 8 (1908)

Δελτίον ΧΑΕ 9 (1908-1909), Περίοδος Α'

Ανεύρεσις τάφου θολωτού εν τοις ερειπίοις του βορείου μεσαιωνικού Αλμυρού (Νέα Αγχιάλω)

Νικόλαος Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/dchae.1636](https://doi.org/10.12681/dchae.1636)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ι. (2013). Ανεύρεσις τάφου θολωτού εν τοις ερειπίοις του βορείου μεσαιωνικού Αλμυρού (Νέα Αγχιάλω). *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 8, 57–61. <https://doi.org/10.12681/dchae.1636>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ανεύρεσις τάφου θολωτού εν τοις ερειπίοις του
βορείου μεσαιωνικού Αλμυρού (Νέα Αγχιάλω)

Νικόλαος ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δελτίον ΧΑΕ 9 (1908-1909), Περίοδος Α' • Σελ. 57-61

ΑΘΗΝΑ 1908-1909

ΑΝΕΥΡΕΣΙΣ ΤΑΦΟΥ ΘΟΛΩΤΟΥ
ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΡΕΙΠΙΟΙΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΑΛΜΥΡΟΥ
(ΝΕΑΙ ΑΓΧΙΑΛΩΙ)

Α'

Ο Τ Α Φ Ο Σ.

Ὁ τάφος εἶναι τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, κεῖται δὲ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος παρὰ τὴν προσκομιδὴν ἐνὸς παλαιοῦ ἡρειπωμένου χριστιανικοῦ ναοῦ κειμένον ἐπὶ γηλοφικῷ ἐπάρμα-
τος καὶ περιλαμβανομένου ἐντὸς τοῦ σχεδιαγράμματος τῆς Νέας Ἀγχιάλου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ναὸς ἀνήκει εἰς τοὺς ὀκτὼ πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Γ' καὶ Δ' ἕως Ζ' μ. Χ. αἰῶνας, ὥς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀρχαίων διαστύλων, τῶν θωρακίων, καὶ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ μετὰ θανμασίων γλυφῶν. Τὸν ναὸν τοῦτον ἐπεσκεψάμεθα καὶ περιεγράψαμεν τῷ 1900 ἡμεῖς καὶ ὁ κ. Σπυριδᾶκης ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Φιλαρχ. Ἐταιρείας «Ὁθρεος» (τεῦχος Γ' σελ. 15). Ἐνηργήσαμεν δ' ἐσχάτως μυρίας καταβαλόντες φροντίδας ἵνα ὁ λόφος οὗτος, ἐφ' οὗ ὁ ναός, ἐξαιρεθῇ, τοῦθ' ὕπερ καὶ ἔπραξε πᾶν προθύμως ὁ νομομηχα-
νικὸς Βόλου κ. Γ. Δημητρώπουλος. Ἐσχάτως δὲ ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Ἀρβανιτόπουλος ἐπέτρεψε τῷ ἐργολάβῳ νὰ ἀνα-
σκάψῃ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ καὶ ἀφαιρέσῃ τοὺς λίθους πρὸς οἰκο-
δομὴν οἰκιῶν καὶ ἡ ἐκσκαφὴ ἐγένετο μέχρι 2 μέτρων. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἐπὶ τῆς γωνίας τοῦ ἀριστεροῦ κλύτους τοῦ ναοῦ εἰς ἐλάχι-
στον βάθος ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἡ πλὰξ φέρουσα κρύ-
κον σιδηροῦν, δι' ἧς ἦτο ἐπιποματισμένη ἡ ὀπή. Ταύτης δ' ἀφαι-

ρεθείσης ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ συληθέντος τοῦ τάφου, κατασυνε-
τρίβησαν καὶ τὰ ὁστὰ τὰ ἐν τῷ τάφῳ διὰ τῶν ποδῶν. Διὰ τῆς
ὁπῆς κατέρχεται τις διὰ τῶν βαθμίδων λιθίνης κλίμακος ἐντὸς τάφου
ἐπιμήκους θολωτοῦ (καμαρωτοῦ) καὶ ἔχοντος ἐπικεχυρισμένας
δι' ἀσβέστιον τὰς πλευρὰς τῶν τοίχων.

Εἶναι δὲ ἐπεστρωμένους διὰ μεγάλων λιθίνων πλακῶν (μαλτε-
ζόπειραις κοινῶς), αἰτίνες φέρουσιν ὁπὰς διαμέτρου 0, μ. 05
περίπου, εἰς ἴσας ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων. Τὰ δὲ ὁστὰ εἶναι κί-
τρινα καὶ καθαρά.

Β'

Σύγκρισις πρὸς ἄλλα μνημεῖα.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ περιγραφή τοῦ τάφου. Ἀλλ' εἰς ποῖον πρόσω-
πον ἀνήκει; Ἐπιγραφὴ τις δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε! Οὐχ
ἦτον ὅμως ἡμεῖς γνωρίζομεν 2—3 ἐπιγραφὰς τῶν πρώτων
χριστιανικῶν χρόνων, μεθ' ὧν θ' ἀποπειραθῶμεν ἄλλοτε νὰ
συσχετίσωμεν τὸν τάφον τοῦτον. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα
δὲν ἔχομεν περιοδικὰ, ὅπως τοιαῦτα ζητήματα ἀναπτύξωμεν καὶ
τοῦτο διότι δὲν ὑποστηρίζονται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ.

Καθ' ἡμᾶς ὁ τάφος οὗτος ἀνήκει :

α') εἰς ἱερωμένον πρόσωπον· καὶ

β') εἰς ἐπίσημον πρόσωπον.

Ἀνήκει εἰς ἱερωμένον πρόσωπον διότι ὁ τάφος κεῖται ἐν τῷ
ἱερῷ βήματι· ἀνήκει εἰς ἐπίσκοπόν τινα τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν
τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Ἐὰν συσχετίσωμεν λέξεις
τινὰς μιᾶς ἐπιγραφῆς, ἀποκεκρουμένης δυστυχῶς πανταχόθεν ὑπὸ
τῶν κτιστῶν, τὴν ὁποίαν πρὸ τριετίας (δτε ὁ κ. II. Τοπάλης ἔκτισε
τὸ μελισσομάνδρι) διερχόμενοι ἐκεῖθεν καὶ μεταβαίνοντες εἰς Βῶλον
συνεστήσαμεν τοῖς κτίταις νὰ φυλάξωσι, τοῦλάχιστον τὸ ἐναπολει-
φθὲν τεμάχιον καὶ κομίσωσιν αὐτὸ εἰς Ἀλμυρόν, ὅπως ἀμειφθῶ-
σιν. Ὅντως ἐκομίσθη ὑπ' αὐτῶν ὁ λίθος οὗτος δημοσιευθεὶς ἐν τῷ
Γ' τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχαίου Ἐται-

ρείας «Ὁθρνος» (σελ. 27, ἀριθ. 40), ἔχων μῆκος μὲν 0," 24, πλάτος δὲ 0," 39 καὶ πάχος 0," 12 καὶ ὕψ. γρ. 0," 02 :

ΛΙΗΣΘΗΣΑΥΡ..... (ὁπλ.)	 (ὁπλ.) τὰ λῆγες θησαυρ[όν].....
ΚΑΙ ΕΝ ΦΘΙΜΕΝΟΙΣ ΚΑΙ	 καὶ ἐν φθιμένοις καὶ...
ΑΠΑΓΕΠΡΩΙ	 ἀπό [;] γρ Πρωτογ[όν] :
	 (ἢ οἱ γρ Πρωτογ[όν] : ...
	κατὰ τὸν κ. Kern).

Καὶ ἐπειδὴ ἡ φράσις [Θ ε ι τ α λ ι ῆ ς θ η σ α υ ρ[όν] ὑπαι-
νίττεται νεκρὸν πολύτιμον ἀποκείμενον ἐν τινι ναῷ τῶν ἀκμαζου-
σῶν τότε Φθιωτίδων Θηβῶν καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ «καὶ ἐν
φ θ ι μ ε ν ο ι ς κ α ι . . . » ἐννοητέον μεταξὺ τῶν ἀποθανόν-
των, διότι φ θ ι μ ε ν ο ς ὁ ἀποθανὼν εἶναι, καὶ ὁ κατὰ τὸ
ἡμῶν διασώσας ἡμῶν τὰ γράμματα τρίτος στίχος περιέχων τὴν
κεκολωβωμένην ἐπιγραφὴν, ἀλλὰ λίαν σπουδαίαν διὰ τὸ θέμα
ἡμῶν λέξιν Π ρ ω τ ο γ . . . , ἣν ἐπανευρίσκομεν ἐν τῷ κατὰ τὸ
παρελθὸν ἔαυ ἀνασκαφέντι δαπάναις τοῦ κ. Π. Τοπάλη δαπέδῳ
ψηφιδωτῷ τοῦ ἱεροῦ βήματος χριστιανικοῦ τινος ναοῦ παλαιοῦ
ἐνθα διεσώθη ἐν τῷ κέντρῳ διὰ ψήφων λιθίνων ἡ ἐπιγραφή :

ΠΡΩΤΟΓΣ	Πρωτογο[γόν] : . . .]
ΕΠΟΙΗΘΗ.....	ἐποιήθη [. . . . δ']
ΙΔΙΩΝΕ....	ιδίων ἐξ[ῆ]δων . . .]
ΚΑ	κκ

Φρονοῦμεν ὅτι ἀμφότεραι αὗται αἱ ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται εἰς
τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ ἀντι-
κείμενον. Τρίτη τις ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ
δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Δ ε λ τ ι ῳ τῆς Φιλαρχαίου Ἑταιρείας
«Ὁθρνος» (τευχος 7', σελ. 27, ἀριθ. 39) περιέχει τὸ ὄνομα
Λολλιανοῦ τινος ὑπηρετήσαντος Θωμᾶ Ἰσως τῷ Ἀποστόλῳ, περὶ
ἧς διὰ μακρῶν θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ· ὁ δὲ Λολλιανὸς οὗτος
Ἰσως θὰ ἀπεστάλη πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν.
Ανατὸν λοιπὸν ὁ τάφος οὗτος νὰ περικλείῃ τὰ ὀστέα ἢ τοῦ
Λολλιανοῦ ἢ ἐτέρου διακεκριμένου ἱεράρχου, Ἰσως Κ λ ε ω ν ῖ ο ν
ἐπισκόπον Φθιωτίδων Θηβῶν ἐπογράφαντος κατὰ τὴν Δ' ἐν

Νικαία Οίκουμενικήν Σύνοδον, ἢ ἐτέρον τινὸς γνωστοῦ ἢ ἀγνώστου ἐπισκόπου ἢ μάρτυρος.

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἐντὸς τῶν τῶν τάφοι θολωτοὶ ἐν εἵδει κατακομβῶν ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι ἐν τῇ νήσῳ Μήλῳ, περὶ ὧν ὁ διακεκριμένος Χριστιανολόγος κ. Γεώργ. Λαμπάκης ἐποιήσατο ἀναζήτησιν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις συνελθόντι Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ. Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ κατακόμβη Μήλωνος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Στεφανίδος, καὶ ἡ κατακόμβη τῶν πρεσβυτέρων.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ βορείῳ Μεσαιωνικῷ Ἀλμυρῷ, ἦτοι τῇ νῦν Νέα Ἀγχιάλῳ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐτέρου λόφου σφίζεται νεκροταφεῖον ἔχον σεσλημένους λιθοκτίστους τινὰς τάφους θολωτοὺς καὶ ἐπιμήκεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, ὧν τινὲς εἰσι δίσωμοι ἢ τρίσωμοι, ὡς ἐν Μήλῳ (Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τευχ. Ζ'. σελ. 33), διὰ τοῦτο δικαιούμεθα καὶ τὸν ἡμέτερον τάφον ἔχοντα διαστάσεις μήκους μὲν 2, μ. 20 πλάτους δὲ 1, μ. 20 καὶ τὰς αὐτὰς ἀναλογίας νὰ τὸν ἀποδώσωμεν εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἀνήκοντα εἰς τινὰ ἐπίσκοπον τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν. Καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τὸν κ. Γ. Λαμπάκην, αἱ κατακόμβαι τῆς Μήλου ἀνήκουσιν εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, φρονοῦμεν ὅτι καὶ ὁ ἡμέτερος τάφος εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήκει.

Ἀλλ' ὁ κ. Λαμπάκης λέγει ὅτι οἱ τάφοι τῆς Μήλου ἐσπλήθησαν, ὥστε δὲν εἶναι γνωστὸν τί περιεῖχον. Ἐπομένως καὶ ὁ ἡμέτερος τάφος σπλήθεις δὲν εἶναι γνωστὸν τί περιεῖχεν.

Ὁ κ. Λαμπάκης ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Χριστιαν. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας (Γ' σελ. 81) ἀναφέρει ὅτι ὁ τάφος τῆς Βασιλίσσης Θεοδώρας ἐν Ἀρτῇ σφίζεται ἐν τῷ φερωνύμῳ ναῷ ἐν τῷ δεξιῷ κλίτει τοῦ γυναικωνίτου, ἔχων καὶ οὗτος τὰς ὁπὰς, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μονῇ Δαρνίου γνωρίζομεν, ὅτι ὑπῆρχεν ὑπόγειος κρύπτη, ἐν ᾗ ἐτιθέντο τὰ ὀστέα τῶν Φράγκων δονκῶν τοῦ Οἴκου Δελαρός, ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῷ ἱερῷ βήματι. Ἡ θέσις αὕτη ἐπισχέει ἡμᾶς, ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς κληρικὸν ἢ μάρτυρα.

Ὁ δὲ Σκαρλάτος Βυζάντιος ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τόμ. Α'. σελ. 391) περιγράφων τὸν Βυζαντιακὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων λέγει ὅτι ἐν αὐτῷ ἐθάπτοντο μόνον οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Πατριάρχαι καὶ ἀπηγορεύετο ἐν αὐτῷ ἡ ταφὴ ἐτέρων ἀνθρώπων. Ἐπομένως ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Γλυκᾶς λέγει ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ βήματι ἔκειντο τὰ τίμια λείψανα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν πατριαρχῶν. Τὰ δὲ ἐγκαίνια αὐτοῦ ἐτελέσθησαν, ὥς καὶ ἡ κατὰθεσις τῶν τιμίων λειψάνων τῶν Ἀποστόλων τῇ 28 Ἰουλίῳ τοῦ 552 ἔτους, ἀποθανούσης ἤδη τῆς βασιλείας Θεοδώρου. «Καὶ διῆλθεν ὁ ἐπίσκοπος Μηνᾶς μετὰ τῶν ἁγίων Λευάνων καθήμενος ἐν ὀχήματι χρυσῷ βασιλικῷ διαλίθῳ καὶ κρατῶν τὰς τρεῖς θήκας τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐποίησε τὰ ἐγκαίνια», κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεοφάνη (¹).

Ἀγνωστον δ' εἶναι ἐάν, ὁπότεν ἐκκριεῦθῃ ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὁ ναὸς οὗτος ἀπεδόθῃ μὲν εἰς τὸν πατριάρχην Γεννάδιον ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Σουλτὰν - Μωάμεθ τοῦ Β', ἀλλ' ἐπειδὴ ὕστερον ἐν τῷ προανλίφ τοῦ ναοῦ τούτου εὑρέθῃ φρονευσμένος Ἀγαθηγὸς τις, φοβηθεὶς ὁ πατριάρχης κατέλιπε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ κατέφυγε εἰς τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, ὅπου ἦσαν ὀλίγοι χριστιανοί, ὁ δὲ ναὸς οὗτος ἡρειπώθη καὶ ἠφανίσθη καὶ ἐκ τῶν ἡρειπίων αὐτοῦ ἰδρύνθη τὸ Σουλτὰν Μεχμέτ - Τζαμισί. Φαίνεται δ' ὅτι τότε ἀνωρύχθησαν καὶ ἐξεργάσθησαν τὰ τίμια λείψανα τῶν Ἀποστόλων. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι ὥσως τὰ εἶχον παραλάβει οἱ Φράγκοι ἐπὶ Φραγκοκρατίας.

Οὕτω λοιπὸν δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος περιέκλειε τάφον ἢ ἁγίου τινὸς ἱεράρχου τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν, ἢ μάρτυρός τινος τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, ὃν ἐσύλησαν, καὶ ἐρρύπαναν οἱ ἄθλιοι βανδαλικῇ τῇ τρόπῃ ἐργάται οἱ ἐργάζομενοι εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν οἰκιῶν τῆς Νέας Ἀρχιᾶλου.

Ἐν Ἀλμυρῷ τῇ ἱβ'. Λεκεμβρίου Α' 87'.

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

(¹) Καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ αἵρεσις τῶν Μπλεκτισιῶδων Ἀλητῶν μοναχῶν, ἡν προσβεύουσιν οἱ Ἀλῆται Ἀλβανοί, θάπτονται τοὺς νεκροὺς τῶν κατὰ καιροὺς Μπαμπάδων (πατέρων, ἡγουμένων) αὐτῶν ἐν τοῖς τεμένεσιν αὐτῶν ἐξ οὗ καὶ ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ Δουρβαλί-Τεκκὲς (Δουρβὲ=τάφος).